

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของแนวคิดเรื่องสันติภาพ

คำว่า “สันติภาพ” ในภาษาไทยซึ่งตรงกับคำว่า “peace” ในภาษาอังกฤษนั้น มีผู้ให้นิยามความหมายไว้แตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังของแต่ละคนที่ได้รับอิทธิพลมาจากฐานความคิดที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์ที่โลกเกิดวิกฤตการณ์มีปัญหาคความขัดแย้งระหว่างประเทศจนถึงขั้นก่อให้เกิดความรุนแรง ดังกรณีมหาสงครามที่ลุกลามไปทั่วโลกคือ สงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ.2457-2461) และสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482-2488) ในสถานการณ์ดังกล่าว เราอาจจะให้นิยามความหมายของสันติภาพไปตามลักษณะของการเรียกร้องเพื่อต้องการให้โลกเกิดสถานการณ์อันตรงกันข้ามกับวิกฤตการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น เช่น ในภาษาไทยคำว่า “สันติภาพ” หมายถึง ความสงบ¹ ถ้ากล่าวว่ “โลกต้องการสันติภาพ จงร่วมมือกันรักษาสันติภาพ” ก็จะหมายความว่า “โลกต้องการความสงบ จงร่วมมือกันรักษาความสงบ” อีกตัวอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ที่โลกผ่านพ้นวิกฤตการณ์จากภัยสงครามสู้รบไปแล้ว สังคมมีแต่ความสงบสุขและไม่มีเหตุการณ์รุนแรงใด ๆ เราก็อาจจะให้นิยามความหมายแตกต่างออกไปอีก เช่น ในภาษาอังกฤษ “peace” หมายถึง สถานการณ์หรือช่วงเวลาที่ไม่มีสงครามหรือการต่อสู้² จะเห็นได้ว่าการนิยามความหมายคำว่า “สันติภาพ” จากตัวอย่างทั้งสองนั้น เป็นการนิยามความหมายของคำว่า “สันติภาพ” หรือ “peace” ในระดับภายนอก จากสถานการณ์ของสังคมหรือโลก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกตัวเรา และเป็นปรากฏการณ์ที่เราสามารถมองเห็นหรือรับรู้ได้

อนึ่ง หากเราไม่ยึดเอาสถานการณ์ของสังคมหรือโลกซึ่งเป็นปรากฏการณ์ภายนอกมาเป็นฐานความคิดในการให้นิยามความหมายคำว่า “สันติภาพ” หรือ “peace” ดังกล่าวข้างต้น

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), น. 1166.

²Longman, Longman Dictionary of American English, 2nd ed. (New York: Pearson Education, 2000), p. 586.

เราก็ยังสามารถนิยามความหมายคำว่า "สันติภาพ" หรือ "peace" ได้จากการให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของจิตใจ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ภายในตัวของเราอันเป็นเรื่องระดับบุคคล สันติภาพในมิตินี้เกิดจากฐานความคิดทางศาสนธรรมที่ให้ความสำคัญแก่จิตใจของมนุษย์ และเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของคุณภาพทางจิตของมนุษย์ นิยามของ "สันติภาพ" ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงสภาวะของจิตใจที่เข้าถึงความสงบ อิศรภาพ และความสุขภายใน³ การให้นิยามที่เน้นความสำคัญต่อสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์นี้ นอกจากจะหมายถึงสันติภาพภายในหรือสันติภาพระดับบุคคลแล้ว ยังชี้ให้เห็นว่าแก่นแท้ของ "สันติภาพ" หรือ "peace" ก็คือตัวมนุษย์นั่นเอง เมื่อมนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสมาชิกของสังคม มนุษย์ย่อมสามารถส่งเสริมให้สังคมส่วนรวมมีสันติภาพได้ เราจึงควรอาศัยศาสนธรรมเป็นพื้นฐานขัดเกลาจิตใจให้มีสันติภาพอยู่เป็นนิตย์⁴

เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงการนิยามความหมายคำว่า "สันติภาพ" เราจึงไม่ควรละเลยมิติด้านปรากฏการณ์ภายในจิตใจ เพราะว่าสันติภาพที่แท้จริงต้องตั้งขึ้นจากจิตใจมนุษย์ก่อน⁵ แล้วค่อยขยายออกไปสู่ระดับสังคมหรือโลก ตราบใดที่จิตใจของมนุษย์แต่ละคนยังแผ่ร้าวไปด้วยความวุ่นวายสับสน มีความคิดเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ของตนและพวกพ้อง อยากรมีอำนาจครอบงำผู้อื่นแผ่ร้าวอยู่ หรือมีจิตใจคับแคบไม่ยอมรับความแตกต่างของการอยู่ร่วมกันในสังคมแล้ว เราจะวางใจได้อย่างไรว่าจะไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม ไม่มีสถานการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในสังคม สังคมโลกปัจจุบันจึงเป็นเหมือนดังภูเขาไฟที่ภาพภายนอกดูสงบเย็น แต่ภายในยังคงร้อนระอุพร้อมจะปะทุขึ้นได้ทุกเมื่อ ฉะนั้น การมองเห็นสถานการณ์ภายนอกว่าสงบแล้วและเชื่อว่านั้นคือสันติภาพ โดยไม่พิจารณาถึงมิติอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางจิตใจ จึงเป็นการมองอย่างผิวเผินเพียงเปลือกนอกของคนทั่วไป ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หรือปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวไว้ว่า

³พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), "สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข," ใน ศานติเสรี: 50 ปีสันติภาพไทย, จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการงานวันสันติภาพไทย (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2538), น. 22.

⁴Buddhadāsa, "Till the World Is With Peace," Trans. Pataraporn Sirikānchana in Me and Mind: Selected Essays of Bhikkhu Buddhadāsa, ed. Donald K. Swearer (New York: State University of New York Press, 1989), p. 204.

⁵พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2538), น. 6.

ชาวโลกมักมองสันติแค่ความสงบภายนอก มักจะไม่มองลึกเข้าไปในจิตใจ คือ เขามองสันติที่ความสงบเรียบร้อยในสังคม การไม่รบราฆ่าฟัน ไม่มีสงคราม อยู่กันโดยไม่เบียดเบียน อย่างนี้เขาเรียกว่าสันติภาพ สันติภาพอย่างนี้ก็คือความอยู่ดีมีสุขของประชาชนหรือของสังคมหรือของโลกทั้งหมด⁶

เราจะเห็นได้ว่าการให้นิยามความหมายที่ให้ความสำคัญต่อสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์มีความแตกต่างจากนิยามความหมายในระดับภายนอกหรือในระดับสังคม อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่เราเรียกร้องขอให้มีความสงบ ไม่มีสงครามและการต่อสู้หรือการใช้ความรุนแรงทั้งหลาย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ภายนอกที่เรามองเห็นและรับรู้ได้แล้วชวนให้คิดไปว่านั่นคือสันติภาพ ในความเป็นจริงแล้วสันติภาพหรือความสงบดังกล่าวอาจจะเป็นเพียงสถานการณ์หน้าฉากที่หลอกลวงการมองเห็นและการรับรู้ของเราอยู่ ในขณะที่ข้างหลังฉากยังคงมีความขัดแย้งและความรุนแรงที่ถูกปิดบังเก็บกดหรือซ่อนเร้นไว้ไม่ให้เห็นแสดงออกโดยตรง ๆ ในสังคมโลก แม้ว่าจะเป็สันติภาพที่สังคมโลกต้องการ แต่เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่านั่นคือสันติภาพที่แท้จริง ซึ่งสภาวะสันติภาพเช่นนี้ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข (ตำแหน่งทางวิชาการในปัจจุบัน) เรียกว่า "สันติภาพติดอาวุธ (Armed Peace)" เพราะสันติภาพในสภาวะเช่นนี้เป็นสันติภาพที่รัฐต่าง ๆ อยู่ในสภาวะของการเตรียมพร้อมเพื่อทำสงคราม อันเนื่องจากปัญหาความไม่ลงรอยและผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน ตลอดจนความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน⁷

การมองสันติภาพแค่เพียงความสงบภายนอกนั้นเป็นสาเหตุให้มนุษย์ในสังคมโลกขาดความคิดที่ลึกซึ้ง มองไม่เห็นตามความจริงของสาเหตุรากเหง้าของปัญหาทั้งปวง ทำให้มนุษย์ไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งปวงได้อย่างถูกต้อง และยังทำให้สังคมโลกขาดทิศทางในการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง วิธีการรักษาสันติภาพด้วยอาวุธและกำลังทหารในหลาย ๆ ประเทศจึงเป็นวิธีการที่สังคมโลกควรหันกลับมาพิจารณาทบทวนร่วมกันเพื่อแสวงหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและถูกทิศทางต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่าระดับสันติภาพนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับภายในกับระดับภายนอก ซึ่งเป็นการพิจารณาในภาพรวมของระดับสันติภาพในสังคมทั้งหมด หากเราจะแยกแยะหรือขยายระดับสันติภาพออกไปอีก เราก็จะได้ระดับสันติภาพอีกหลายระดับ ดังที่สภา

⁶เรื่องเดียวกัน, น. 6.

⁷ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรชาติ บำรุงสุข, สงคราม: จากยุคบุพกาลสู่ศตวรรษที่ 21 (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์, 2541), น. 121-122.

หลักสูตรและการสอนของโลก (World Council of Curriculum and Instruction) ซึ่งเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ได้วิเคราะห์หมโนทัศน์ของสันติภาพไว้ในการประชุมวิชาการโลก (World Conference) ที่อังกฤษเมื่อปี พ.ศ.2518 และได้อธิบายว่า สันติภาพเป็นศัพท์ที่ใช้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้หลายระดับด้วยกัน แต่ละระดับให้หมโนทัศน์ผันแปรไปจากกัน องค์การนี้ได้วิเคราะห์สันติภาพออกเป็น 9 ระดับ ดังต่อไปนี้

1. สันติภาพภายในบุคคล (Intrapersonal peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งใน ตัวบุคคลคือผู้ที่มีจิตใจสงบสุข (peace of mind)
2. สันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งระหว่างบุคคล
3. สันติภาพภายในหมู่คณะ (Intragroup peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งภายในหมู่คณะ
4. สันติภาพระหว่างหมู่คณะต่าง ๆ (Intergroup peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ต่อกันและกัน
5. สันติภาพภายในเผ่าพันธุ์ (Intraracial peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งภายในแต่ละเผ่าพันธุ์
6. สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ (Interracial peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ต่อกันและกัน
7. สันติภาพภายในประเทศชาติ (Intranational peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งกันภายในชาติหนึ่ง ๆ
8. สันติภาพระหว่างประเทศ (International peace) คือสภาพที่ไม่มี ความขัดแย้งกันระหว่างประเทศชาติต่าง ๆ
9. สันติภาพของโลก (World Peace) สภาพของโลกทั้งโลกเป็นปกติสุขปราศจาก สงครามความขัดแย้งและมีความยุติธรรม^๘

^๘ ศาสตราจารย์ ดร.ประชุมสุข อาชวอำรุง, "การวิจัยสันติภาพ," ใน ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ, จัดพิมพ์โดย ทบวงมหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), น. 115.

“สันติภาพ” ในความหมายดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับ “สันติภาพ” ในความหมายทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจำแนก “สันติภาพ” ออกเป็นสันติภาพในตัวบุคคลหรือสันติภาพทางจิต และสันติภาพในกลุ่มสังคมหรือระหว่างกลุ่มสังคมซึ่งขยายวงได้จนถึงสันติภาพของโลก

เราจะเห็นได้ว่าสันติภาพนั้นเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่มวลมนุษยชาติปรารถนาให้เกิดขึ้นทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับโลก เพราะว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ศตวรรษที่ 21) มนุษยชาติต้องประสบกับความเดือดร้อน ความวุ่นวาย และความสูญเสียอันนับครั้งไม่ถ้วน ทั้งที่มีบันทึกและไม่มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ ซึ่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมักจะย้อนกลับไปซ้ำรอยเดิมเสมอ เนื่องจากเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม เมื่อนั้นความขัดแย้งก็มักจะเกิดตามมา เราอาจจะพิจารณาหาสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมได้จากปัจจัย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบตัว ๆ มนุษย์มีทั้งที่ดีและไม่ดี⁹ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติคือ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ภูเขา สภาพดินฟ้าอากาศ รวมทั้งตัวมนุษย์เองก็จัดว่าเป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเช่นเดียวกันตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน ไฟฟ้า ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นทางธรรมชาติหรือทางสังคมจะมีลักษณะของการสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอาศัยกันและกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยสนับสนุนกันและกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแปรปรวนไม่คงที่ซึ่งนำไปสู่ความบีบคั้นกดดัน ขัดแย้ง และทำให้ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป คงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง¹⁰ แม้ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมขึ้นมา เพื่อจัดสรรปันส่วนทรัพยากรอันมีค่าที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เพียงพอแก่ความต้องการอันไม่จำกัดของตนเอง แต่ความเป็นอยู่ของมนุษย์ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมดังกล่าว บางครั้งทำให้ชีวิตมนุษย์ถูก

⁹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, น. 1191.

¹⁰มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย, 45 เล่ม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), 18: 1-2. หรือ ดูคำอธิบายใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541), น. 67-70.

สิ่งแวดล้อมภายนอกกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกอยากได้อะไรอย่างแสวงหา อยากมีอยากเป็น หรือรู้สึกปฏิเสธไม่ต้องการเมื่อไม่พอใจ จนในที่สุดก็ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกกดดันและถูกบีบคั้นจากสภาพแวดล้อม จนนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความรุนแรงออกมาภายนอกทั้งทางวาจาและร่างกาย เพื่อความอยู่รอดและปกป้องประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง เช่น การดูต่ำ การกล่าวร้าย การพูดคำหยาบ การทำลาย การทำร้าย การแก่งแย่ง

การที่มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด ดังเช่น ความรู้สึกอยากได้ อยากแสวงหา อยากมีอยากเป็น หรือรู้สึกปฏิเสธดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในปัจจัยประการแรกนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ถึงปัจจัยประการที่สอง คือ ปัจจัยภายใน หมายถึง สภาพจิตใจของมนุษย์หรือตัวของมนุษย์แต่ละคนที่แตกต่างกัน จริงอยู่แม้ว่าปัจจัยภายในคือจิตของมนุษย์จะไม่ได้เป็นตัวกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของคนเรา แต่ก็มีอิทธิพลยิ่งกว่าปัจจัยภายนอกจนกระทั่งเราต้องนำมาพิจารณาด้วยเสมอ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ชี้ชัดลงไปว่า ปัจจัยหลักที่เป็นสาเหตุทำให้ภาวะสันติภาพสันคลอนนั้นเริ่มต้นจากปัจจัยภายใน คือ จิตของมนุษย์ที่ถูกกระตุ้นด้วยอำนาจของกิเลส เช่น ตัณหา มานะ และทิฐิ ตัณหาคือความปรารถนาในผลประโยชน์อยากได้วัตถุ มาสนองความต้องการ มานะคือความต้องการยิ่งใหญ่มีอำนาจเหนือผู้อื่น และทิฐิคือความเชื่อความเห็น ความยึดถือในแนวความคิด ลัทธินิยม อุดมการณ์ และศาสนาที่แตกต่างกัน¹¹

จากปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่าเมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งจากสาเหตุปัจจัยภายนอกไม่เพียงพอ บุคคลอื่นหรือสังคมไม่สามารถสนองต่อความต้องการอันไม่จำกัดของตนได้ ก็อาจทำให้คนที่ขาดสภาวะความมั่นคงทางจิตใจ เคยชินจากการถูกกระตุ้นด้วยอำนาจของกิเลสและไม่สามารถทวนกระแสกิเลสได้ หลงไหลไปตามกระแสของอำนาจกิเลสอยู่เสมอ ๆ นั้น กลายเป็นผู้ไร้ความสามารถในการควบคุมจิตใจของตนเองให้อยู่ในสภาวะปกติที่มีสันติภาพภายใน สภาวะเช่นนี้ได้นำมาสู่การแก้ปัญหาด้วยพฤติกรรมที่รุนแรงซึ่งแสดงออกทางกายและวาจา ความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับภายในบุคคลนั้น บางครั้งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับสังคมและโลกได้ จึงทำให้เราเห็นสถานการณ์ที่ขาดสันติภาพทั้งในระดับบุคคลและสังคมหรือโลกที่ปรากฏออกมาภายนอกได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างของการกระทำของบุคคลที่ใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับบุคคล เช่น การฆ่าตัวตายของวัยรุ่นบางคนเพราะไม่สมหวังในความรัก นักธุรกิจบางคนถึงตัวตายเพราะประสบความล้มเหลวในการบริหารธุรกิจในช่วงสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก

¹¹พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ, น. 19-23.

ตัวอย่างของการใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับประเทศ เช่น ในยุคสงครามเย็น (Cold War) การต่อสู้ระหว่างค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยกับค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลของประเทศมหาอำนาจระดับโลกที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน ความขัดแย้งนี้ได้แบ่งโลกออกเป็นสอง 2 ฝ่ายตามอุดมการณ์ทางการเมือง คือ โลกเสรีนิยมประชาธิปไตยกับโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลของประเทศอื่น ๆ ที่ยึดถืออุดมการณ์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดความรำคาญแตกแยกกับประชาชนภายในประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับอุดมการณ์ทางการเมืองของฝ่ายรัฐ และบางครั้งนำไปสู่การขัดแย้งกันเองของคนเชื้อชาติเดียวกัน ในที่สุดสงครามจากการยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันก็เกิดขึ้นด้วยการใช้อาวุธยุทธโศภณต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงความรุนแรงเพื่อตัดสินปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน ดังกรณีสงครามเวียดนามในปี พ.ศ.2508-2518 ซึ่งเป็นสงครามที่สู้รบกันเองระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ เป็นต้น การเกิดขึ้นของสงครามจึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยความรุนแรงของมนุษย์และสังคม ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ได้ให้นิยามความหมายของสงครามไว้ว่า "การต่อสู้ระหว่างกลุ่มสังคมของมนุษย์โดยใช้ความรุนแรงหรือการปะทะกันด้วยอาวุธ"¹²

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ราชภัฏรำไพพรรณี ได้กล่าวไว้ว่า "สงครามเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ชีวิต จิตใจ และสังคม"¹³ ดังนั้น ทุกครั้งที่เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงจนถึงระดับที่เรียกว่า "สงคราม" ผลที่ตามมาไม่ว่าจะเป็นฝ่ายแพ้หรือฝ่ายชนะ ล้วนต้องประสบกับความสูญเสียทั้งสิ้น สงครามจึงเป็นความชั่วร้ายที่ทำลายชีวิตและสร้างความหายนะให้แก่มนุษยชาติ¹⁴ และเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำลายสันติภาพของโลก ดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นในอดีตที่ผ่านมาอันได้แก่ สงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ.2457-2461) และสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482-2488) สงครามโลกทั้งสองครั้ง ทำให้มนุษย์จำนวนมากเสียชีวิตบาดเจ็บและก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจและการเงินมูลค่ามหาศาล กล่าวคือ สงครามโลกครั้งที่ 1

¹² ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรชาติ บำรุงสุข, สงคราม: จากยุคบุพกาลสู่ศตวรรษที่ 21, น. 9.

¹³ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี, "คนไทยกับสันติภาพ," มติชน (11 มิถุนายน 2545): 2.

¹⁴ รองศาสตราจารย์ ดร.พินิจ รัตนกุล, ศาสนาและสงคราม: มิตรหรือศัตรู (นครปฐม: วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544), น. 10-11.

ทำให้โลกเสียหายประมาณ 475,786 พันล้านดอลลาร์ และสงครามโลกครั้งที่ 2 เสียหายประมาณ 1,600 พันล้านดอลลาร์¹⁵

นอกจากนี้ การใช้อาวุธยุทธโปกรณ์ที่มนุษย์คิดค้นพัฒนาขึ้นเป็นเครื่องมือทำลายสันติภาพซึ่งมีอำนาจการทำลายล้างสูงยังได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมคือ อากาศ น้ำ พื้นดิน พืช และสัตว์ ยกตัวอย่างเช่น อาวุธนิวเคลียร์ การระเบิดของระเบิดนิวเคลียร์ทำให้เกิดอุบัติเหตุรั่วซึมของแก๊สพิษในอากาศ เมื่อเมฆก่อตัวจนหนาแน่นด้วยปริมาณไอน้ำและกลั่นตัว ภูธกัมมันตภาพรังสีคั่งอยู่ในอากาศ เมื่อเมฆก่อตัวจนหนาแน่นด้วยปริมาณไอน้ำและกลั่นตัว ภูธกัมมันตภาพรังสีจะตกลงมาบนพื้นโลกพร้อมกับสายฝนซึ่งเรียกว่า "ฝนรังสี" กระจายปกคลุมพืชและธัญญาหาร บางส่วนแทรกซึมลงในพื้นที่ดินแล้วไหลลงสู่ทะเล แม่น้ำ และลำคลอง เป็นอันตรายต่อสัตว์ที่กินน้ำและพืชเข้าไป และในที่สุดก็มีผลสืบต่อมาถึงมนุษย์ที่ดื่มน้ำและกินพืชหรือสัตว์เหล่านั้นเข้าไปด้วย กัมมันตภาพรังสีที่ตกค้างอยู่ในร่างกายก่อให้เกิดโรคที่เกิดจากรังสี เช่น มะเร็งเม็ดเลือด มะเร็งที่เต้านม มะเร็งที่ต่อมไทรอยด์ มะเร็งปอด¹⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของสรรพสิ่งในโลก เนื่องจากสารเคมีหรือภูธกัมมันตภาพรังสีที่ตกค้างจากการใช้อาวุธได้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าว และในที่สุดมนุษย์ก็จะพลอยได้รับผลกระทบจากภัยที่มองไม่เห็นจากสารพิษตกค้างไปด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้สงครามยังก่อให้เกิดความเสียหายทางสังคมอีกด้วย โดยทำให้สังคมระดับครอบครัวเกิดปัญหา เช่น พ่อแม่เสียชีวิตในสงครามทำให้เกิดปัญหาเด็กกำพร้า และทำให้สังคมในระดับประเทศต้องวุ่นวาย เพราะขาดผู้ปกครองบริหารดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ส่งผลกระทบทำให้สภาวะทางเศรษฐกิจต้องชะงักงันเกิดวิกฤตการณ์ ดังวลีว่า "เกิดข้าวยากหมากแพง" อีกทั้งสงครามยังสร้างความเสียหายด้านจิตใจแก่ผู้คนที่ต้องประสบกับภัยสงครามซึ่งยากนักที่จะเยียวยารักษาบาดแผลในจิตใจให้หายได้ง่าย

แม้ว่าในระดับสังคมโลกจะมีสหประชาชาติ (United Nations หรือ UN) ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญหลายประการ คือ เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การเคารพในหลักความยุติธรรมและกฎหมายระหว่าง

¹⁵บุญร่วม เทียมจันทร์, *รวมสงครามสำคัญของโลก* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บูคแบงค์, 2539), น. 12, 20.

¹⁶นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา, "ภัยอันตรายจากระเบิดนิวเคลียร์และสงครามนิวเคลียร์," ใน *ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), น. 62-69.

ประเทศ การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรโลก ตลอดจนการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ¹⁷ แต่ทว่าปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงอันเกิดจากภัยสงครามยังคงเกิดขึ้นเนื่อง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลก ซึ่งมีทั้งสงครามระหว่างรัฐและสงครามกลางเมือง ดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ได้สรุปสถิติการสู้รบตามภูมิภาคต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลงแล้ว ได้เกิดความขัดแย้งที่มีการใช้กำลังหรือการสู้รบ (armed conflict) ทั้งในรูปของสงครามระหว่างรัฐ (inter-state war) และสงครามกลางเมือง (civil war) เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาหลายต่อหลายครั้ง หากจำแนกตามภูมิภาคในระหว่างปี พ.ศ.2488-2540 จะพบว่าในแต่ละภูมิภาคมีจำนวนของการสู้รบใหญ่ ๆ หลายครั้งด้วยกัน คือ ภูมิภาคเอเชีย 25 ครั้ง ภูมิภาคตะวันออกกลาง-แอฟริกาเหนือ 22 ครั้ง ภูมิภาคแอฟริกากลาง-แอฟริกาใต้ 13 ครั้ง และภูมิภาคอเมริกากลาง-อเมริกาใต้ 10 ครั้ง¹⁸

สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการเกิดขึ้นของสหประชาชาติเป็นเพียงการชะลอหรือควบคุมสังคมหรือโลกมิให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงไว้ได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมนุษยชาติยังไม่สามารถสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงและยังคงประสบกับสงครามความรุนแรงอยู่เนื่อง ๆ

สำหรับสหประชาชาตินั้นได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ 24 ตุลาคม พ.ศ.2488¹⁹ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง คือ ผู้แทนของประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ นายวินสตัน เชอร์ชิล (Winston Churchill) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ และนายแฟรงคลิน ดี.รูสเวลท์ (Franklin D.Roosevelt) ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา²⁰ ร่วมกับประเทศต่าง ๆ

¹⁷มานพ เมฆประยูรทอง, สหประชาชาติ: สันติภาพกับการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทคนิค, 2538), น. 1.

¹⁸ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรชาติ บำรุงสุข, สงคราม: จากยุคบุกเบิกสู่ศตวรรษที่ 21, น. 277.

¹⁹David Barrs และ Maura Juffkins, ชุดการเรียนการสอน เรื่องสหประชาชาติระดับมัธยมศึกษาตอนต้น, แปลโดย กรมวิชาการ (กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540), น. 17.

²⁰รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก, การปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในอดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 1.

อีก 51 ประเทศ²¹ สำนักงานใหญ่ของสหประชาชาติตั้งอยู่ที่นครนิวยอร์กสหรัฐอเมริกา และปัจจุบัน (พ.ศ.2547) สหประชาชาติมีสมาชิกทั้งหมด 191 ประเทศ

โครงสร้างของสหประชาชาติมีองค์กร 2 ระดับ คือ องค์กรหลัก (Principle Organs) และองค์กรรอง (Subsidiary Organs)²² องค์กรหลักตั้งขึ้นตามกฎบัตรสหประชาชาติ มี 6 องค์กร ได้แก่ สมัชชา คณะมนตรีความมั่นคง คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม คณะมนตรีภาวะทรัสตี ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และสำนักงานเลขาธิการ ส่วนองค์กรรองซึ่งเป็นองค์กรย่อยนั้น ตั้งขึ้นตามความจำเป็นขององค์กรหลักเช่น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) เป็นต้น

สำหรับบทบาทของสหประชาชาติในการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมีแนวทางปฏิบัติตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติหมวดที่ 6 (มาตรา 33-38) การระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี และหมวดที่ 7 (มาตรา 39-51) การดำเนินการเพื่อระงับภัยคุกคามต่อสันติภาพ การละเมิดสันติภาพ และการใช้กำลังอาวุธ²³ อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของสหประชาชาติมี 2 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่

ประการแรก การแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี องค์กรหลักของสหประชาชาติคือ สมัชชาซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิก 191 ประเทศจะนำเสนอปัญหาเข้าสู่ที่ประชุมของคณะมนตรีความมั่นคง เพื่อให้คณะมนตรีความมั่นคงเสนอแนะให้คู่กรณีดำเนินการโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งโดยสันติวิธีตามวิธีการของกฎบัตรสหประชาชาติต่อไปนี้ คือ การเจรจา (negotiation) การสอบสวนหาข้อเท็จจริง (enquiry) การไกล่เกลี่ย (mediation) การประนีประนอม (conciliation) อนุญาโตตุลาการ (arbitration) การระงับโดยศาล (judicial settlement) การหันเข้าอาศัยทบวงการตัวแทนหรือการตกลงส่วนภูมิภาค (resort to regional agencies or

²¹มานพ เมฆประยูรทอง, สหประชาชาติ: สันติภาพกับการพัฒนา, น. 3.

²²รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก, การปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในอดีตและปัจจุบัน, น. 3.

²³องค์การสหประชาชาติ, กฎบัตรสหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักแถลงข่าวสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย, 2514), น. 24-31.

arrangement)²⁴ หรือสันติวิธีประการอื่น ๆ ที่คู่กรณีจะเลือกดำเนินการกันเอง (other peaceful means of their own choice)

ประการที่สอง การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งโดยวิธีการบีบบังคับ สหประชาชาติมีองค์กรหลักในการตัดสินใจดำเนินการ คือ คณะมนตรีความมั่นคง คณะมนตรีความมั่นคงนี้จะลงมติใช้วิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การตัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ทางการคมนาคม ทางการทูต จนถึงการใช้กำลังทางทหาร สหประชาชาติจะใช้วิธีการบีบบังคับนี้เมื่อเห็นว่าปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างประเทศมิได้เป็นปัญหาข้อขัดแย้งธรรมดาอีกต่อไปแล้ว แต่ได้กลายเป็นการรุกราน หรืออย่างน้อยก็เป็นการคุกคามต่อสันติภาพ ซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงได้รับอำนาจให้ยับยั้งการรุกราน หรือขัดขวางไม่ให้เกิดการคุกคามนั้นกลายเป็นการทำลายสันติภาพ²⁵

ตามกฎหมายบัตรสหประชาชาตินั้น องค์กรหลักที่มีอำนาจมากที่สุดในการรับผิดชอบต่อเรื่องสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ คือ คณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกถาวร 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน อังกฤษ และฝรั่งเศส และสมาชิกไม่ถาวรอีก 10 ประเทศซึ่งถูกเลือกเข้ามาโดยสมัชชา และอยู่ในวาระ 2 ปี สมาชิกถาวรสามารถออกเสียงคัดค้าน (Veto) ในเรื่องสำคัญที่นำเข้าสู่วาระการพิจารณาของคณะมนตรีความมั่นคงซึ่งจะเป็นผลให้เรื่องนั้นตกไป หมายความว่า ในการดำเนินการใด ๆ ในการธำรงไว้ซึ่งสันติภาพหรือความมั่นคงระหว่างประเทศจะต้องได้รับคะแนนเสียงส่วนใหญ่ 9 เสียงเป็นอย่างต่ำ และในเสียงส่วนใหญ่ดังกล่าวจะต้องมีเสียงเอกฉันท์ 5 เสียงของสมาชิกถาวร หรืออย่างน้อยก็ไม่มีเสียงคัดค้าน (Veto) จากสมาชิกถาวรเลย²⁶

²⁴ การหันเข้าอาศัยทบวงการตัวแทนหรือการตกลงส่วนภูมิภาค คือ กระบวนการแก้ไขกรณีพิพาทในระดับภูมิภาค (regional procedure) โดยอาศัยองค์การระดับภูมิภาคที่ประกอบด้วยชาติซึ่งมีสถานที่ตั้งใกล้เคียงทางภูมิศาสตร์ เช่น องค์การสันนิบาตชาติอาหรับ (The League of Arab State หรือ AL) คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก (The Asian and Pacific Council หรือ ASPAC) เป็นต้น

²⁵ ดร.สมพงษ์ ชูมาก, องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 146.

²⁶ รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก, การปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในอดีตและปัจจุบัน, น. 4.

แม้ว่าสหประชาชาติจะมีบทบาทตามหน้าที่ซึ่งเป็นบทบาทที่นานาประเทศต่างคาดหวังในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ แต่ในทางปฏิบัติสหประชาชาติกลับพบกับอุปสรรคในการรักษาสันติภาพตลอดมา เนื่องจากการขาดปณิธานทางการเมือง (political will) ของประเทศมหาอำนาจที่จะแก้ไขปัญหาคัดแย้งอย่างแท้จริง²⁷ เมื่อผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจขัดกันขึ้นมา ก็ย่อมง่ายที่จะเป็นสาเหตุนำไปสู่การไม่ไว้วางใจกันและความไม่เต็มใจในการร่วมมือกันรักษาสันติภาพ คณะมนตรีความมั่นคงจึงไม่สามารถยับยั้งการรุกรานได้หากการรุกรานนั้นกระทำโดยสมาชิกถาวรประเทศใดประเทศหนึ่ง เนื่องจากสมาชิกถาวรผู้รุกรานจะใช้สิทธิยับยั้ง หรือถ้าการรุกรานนั้นกระทำโดยสมาชิกอื่นที่มีสมาชิกถาวรประเทศใดประเทศหนึ่งให้การสนับสนุน²⁸ คณะมนตรีความมั่นคงก็จะพบอุปสรรคในการรักษาสันติภาพเช่นกัน ดังนั้น เมื่อองค์การระดับโลกที่มีเป้าหมายในการรักษาสันติภาพมีสภาพเป็นเช่นนี้ สันติภาพจึงเป็นเรื่องที่ยังอยู่ไกลเหลือเกินที่จะเกิดขึ้นได้ในสังคมโลก

เหตุการณ์ที่ลั่นระฆังเตือนสันติภาพซึ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 11 กันยายน พ.ศ.2544 มีการก่อวินาศกรรมครั้งร้ายแรงครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ผู้ก่อการร้ายได้จับระเบิดเครื่องบินโดยสารให้ชนตึกเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ (World Trade Center) ในนิวยอร์ก และชนตึกเพนตากอน (Pentagon) ในวอชิงตันในสหรัฐอเมริกา มีผู้เสียชีวิตและสูญหายประมาณ 7,000 คน ต่อมาประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุช (George W. Bush) ของสหรัฐอเมริกาสั่งการตอบโต้กลุ่มอัล-กออิดะฮ์ (Al-Qaeda) ซึ่งมีผู้นำชื่ออูซามะฮ์ บิน ลาดิน (Osama bin Laden) และขบวนการตาลีบัน (Taliban) ซึ่งมีผู้นำชื่อมุลเลาะห์ โมฮัมหมัด โอมาร์ (Mullah Mohammed Omar) ในอัฟกานิสถาน ซึ่งสหรัฐอเมริกามั่นใจว่าเป็นขบวนการก่อการร้ายในการก่อวินาศกรรมครั้งนี้ การต่อต้านขบวนการก่อการร้ายได้ขยายวงกว้างออกไป โดยการที่สหรัฐอเมริกาซึ่งมีอังกฤษให้การสนับสนุนเปิดสงครามถล่มประเทศอิรักที่มีผู้นำชื่อ ซัดดัม ฮุสเซน (Saddam Hussein) ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังที่ให้การสนับสนุนขบวนการก่อการร้ายและซุกซ่อนขีปนาวุธร้ายแรงไว้ในประเทศ โดยที่สหรัฐอเมริกาและอังกฤษมิได้คำนึงถึงมติของสหประชาชาติ

²⁷ นิตย พิบูลสงคราม, "ครึ่งศตวรรษแรกของสหประชาชาติ," ใน ไทยกับสหประชาชาติ: ความร่วมมือในรอบ 50 ปี, จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อเตรียมงานฉลองครบรอบ 50 ปีขององค์การสหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอราวัณการพิมพ์, 2538), น. 15.

²⁸ ดร.สมพงษ์ ชูมาก, องค์การระหว่างประเทศ: สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ, น. 146.

หรือเสียงคัดค้านของนานาประเทศทั่วโลก และประเทศต่าง ๆ ยังถูกกดดันจากสหรัฐอเมริกาให้เข้าร่วมสนับสนุนการทำสงครามกับอิรักด้วย เหตุการณ์ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของสหประชาชาติในการดำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ ดังนั้น การที่สังคมโลกจะฝากความหวังไว้กับสหประชาชาติเพียงองค์การเดียวจึงมิใช่เป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งสันติภาพ หากการรุกรานนั้นเป็นการกระทำของประเทศมหาอำนาจซึ่งไม่มีผู้ใดที่จะหยุดยั้งได้

สภาพของสังคมโลกดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่มวลมนุษยชาติจะต้องให้ความสำคัญและร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อหันหน้าเข้าหากันปรึกษาหารือพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรืออาจจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะนำมนุษยชาติและสังคมโลกไปสู่เป้าหมายอันเดียวกันได้คือสันติภาพทุกระดับก่อนที่โลกใบนี้จะพินาศลงเพราะผู้นำทางการเมืองบางคนที่ฝึกใฝ่อำนาจและนิยมใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งหากโลกไร้สันติภาพและต้องพินาศลงจากเหตุดังกล่าวแล้ว ผลร้ายย่อมจะสะท้อนย้อนกลับมาสู่ตัวมนุษย์เอง อีกทั้งการพัฒนาสังคมโลกในด้านต่าง ๆ ก็จะต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคยากที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างราบรื่น ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า “การขาดสันติภาพจะเป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ของความเจริญในศตวรรษหน้า”²⁹ ในทางตรงกันข้ามหากสันติภาพทุกระดับเกิดขึ้นได้ก็จะเป็นผลประโยชน์สูงสุดร่วมกันของมวลมนุษยชาติที่พึงจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา และลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองแต่อย่างใด เพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ร่วมกันบนโลกใบเดียวกัน

ดังนั้น “สันติภาพ” จึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษยชาติทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมโลกหลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก สันติภาพเป็นพื้นฐานที่ทำให้เรามองสรรพสิ่งอย่างเข้าใจและถูกต้องตามความเป็นจริงว่า สรรพสิ่งแม้มีความหลากหลายแตกต่างกันในสังคมโลกก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ตามอัตภาพ โดยที่ความแตกต่างกันมิได้เป็นอุปสรรคขัดขวางการอยู่ร่วมกันแต่อย่างใด หากแต่กลับเป็นการพึ่งพิงอิงอาศัยกันและกันอย่างมีดุลยภาพได้แม้ท่ามกลางการดำรงอยู่อย่างไม่เท่าเทียมกันในด้านสังคมและเศรษฐกิจ แต่ดำรงอยู่อย่างเท่าเทียมกันตามภาวะของ

²⁹ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี, พยากรณ์อนาคตประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2545), น. 59.

การเกิดแก่เจ็บและตายในสังคมโลกแห่งความแตกต่างและมีความผันแปรเป็นนิิจ โดยไม่มีความรู้
ลึกกุดตันบีบคั้นทางจิตใจแต่อย่างใด

ประการที่สอง สันติภาพเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์ควรแสวงหา เนื่องจาก
วิกฤตการณ์ในสังคมโลกทุกระดับมีสาเหตุที่สำคัญ คือ การเกิดความขัดแย้งภายในในระดับ
ปัจเจกบุคคลแล้วค่อยขยายวงกว้างออกไปสู่ภายนอกคือระดับสังคม ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นเป้า
หมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์ควรแสวงหา เพื่อความสงบสุขไร้วิกฤตการณ์ของมนุษย์ทั้งภายใน
ชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมทุก ๆ ระดับ

ประการที่สาม สันติภาพเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์และต่างสถานภาพเข้ามา
ร่วมมือกันทำงานเป็นองค์กร มูลนิธิ หรือสถาบันต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่าง
กันและกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น วรรณะ เผ่าพันธุ์ และเชื้อชาติ

ประการสุดท้าย สันติภาพนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมที่ถูกต้อง เพราะสันติภาพมี
ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มวลมนุษยชาติมีความระมัดระวังต่อ
การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและการ
เมืองที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสันติภาพของปัจเจกบุคคลหรือสังคมโลก

จากความสำคัญของแนวคิดเรื่องสันติภาพทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ มนุษย์ทุกคนจึง
ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นในทุกระดับไม่ได้ ดังนั้น การศึกษา
วิจัยเรื่องสันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุนี้ จะทำให้เราได้รับคำตอบตามแนวคิดของ
ท่านเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือความวุ่นวายทั้งปวงและเป็นแนวทางหนึ่งในการ
ส่งเสริมให้สันติภาพเกิดขึ้นได้ในสังคมต่อไป

ในฐานะที่ท่านพุทธทาสภิกขุหรือพระธรรมโกศาจารย์ (พ.ศ.2449-2536) เป็นผู้ม
ีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย วรรณคดีของท่านในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน
ศาสนา การศึกษา การเมือง การปกครอง หรือเศรษฐกิจก็ล้วนมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างย
ิ่ง ผลงานของท่านจึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดัง
วรรณคดีที่หลากหลายของนักวิชาการที่มีต่อท่านพุทธทาสภิกขุ ดังต่อไปนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ นักวิชาการผู้สนใจศึกษาลงานของท่าน พุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “ท่านเป็นผู้ผลิตวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพสูงใน ปริมาณที่มากมายที่สุดคนหนึ่งในสังคมไทยสมัยใหม่”³⁰

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ผู้ประยูติใช้พุทธธรรมในการอธิบาย ปรัชญาการณต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างสมสมัยได้กล่าวถึงท่านพุทธทาสภิกขุว่า “ท่าน อาจารย์พุทธทาสเป็นปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในช่วงที่มนุษยชาติทั้งโลกประสบ วิกฤตการณ์ที่รุนแรงที่สุด ที่ทางโลกตะวันตกเรียกกันว่า spiritual crisis หรือวิกฤตการณ์ทางจิต วิญญาณ”³¹

ศาสตราจารย์ ดร.โดแนลด์ เค. สวเวเธอร์ (Donald K. Swearer) ศาสตราจารย์วิชา ปรัชญาและศาสนาฝ่ายตะวันออกของมหาวิทยาลัยสวอร์ทมอร์ (Swarthmore College) สหรัฐ อเมริกาผู้แปลผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นภาษาอังกฤษ ก็ได้กล่าวถึงท่านว่า “ท่าน พุทธทาสภิกขุ นับเป็นอัจฉริยะชั้นแนวหน้าของวงการศาสนาท่านหนึ่ง ความคิดสร้างสรรค์ของท่าน ครอบคลุมไปถึงทัศนะดั้งเดิมของศาสนา ความทะยานอยากของปุถุชน และปัญหาของศาสนาที่ เป็นสากล”³²

นอกจากท่านพุทธทาสภิกขุจะเป็นผู้ให้ความสนใจความเป็นไปของสังคมไทยในด้าน ต่าง ๆ แล้ว ท่านยังให้ความสนใจเรื่องสันติภาพของสังคมโลกและมวลมนุษยชาติ ดังแนวคิดของ ท่านที่ปรากฏในหนังสือชุดธรรมโฆษณเรื่อง “สันติภาพของโลก” ความตอนหนึ่งว่า “เรื่อง สันติภาพนั้นตัวมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือจำเป็นสำหรับชีวิตทุกชนิด ไม่ว่าชีวิตในระดับไหน ล้วนแต่ต้องการสันติภาพหรือมัน [ชีวิตทุกชนิด] อยู่ได้ด้วยควมมีสันติภาพ”³³ นอกเหนือจาก หนังสือดังกล่าวแล้ว ท่านยังได้ชี้แจงแสดงแนวคิดเพื่อให้คำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเรื่อง

³⁰ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์, ปรัชญาพุทธทาสกับมหายานธรรม (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น. 45.

³¹ พุทธทาสภิกขุ, เล่าได้เมื่อวัยสนธยา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิ โกลคิมทอง, 2546), น. (7).

³² ศาสตราจารย์ ดร.โดแนลด์ เค. สวเวเธอร์ และ ดร.เสรี พงศ์พิศ, ท่านพุทธทาสใน ทัศนะของนักวิชาการ, แปลโดย ชาญณรงค์ เมฆินทรวงูร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2525), น. 9-10.

³³ พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก (สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2531), น. 1.

“สันติภาพ” ไว้อย่างมากมาหลายครั้งด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของท่านในเรื่องดังกล่าว เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าและควรแสวงหาแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิตในสังคมและในโลกปัจจุบันต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาวิธีการนิยามความหมายและการตีความคำว่า “สันติภาพ” ของท่าน พุทธทาสภิกขุตลอดจนกลวิธีในการให้บรรดาธิบายอย่างเป็นสหวิทยาการของท่าน

1.2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพของท่านพุทธทาสภิกขุและที่มาของแนวคิดนั้น ซึ่งจะทำให้เราได้เข้าใจเรื่องสันติภาพได้อย่างลึกซึ้งและสามารถขยายพื้นฐาน ความรู้ทางวิชาการให้กว้างขวางออกไป

1.2.3 เพื่อแสวงหาคคุณค่าของแนวคิดเรื่องสันติภาพของท่านพุทธทาสภิกขุและแนวทางในการประยุกต์ให้เกิดการบูรณาการทำให้เข้าใจโลกและชีวิต ตลอดจนจนสามารถสร้างสรรค์ และพัฒนาตนเองให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมโลกปัจจุบัน

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จได้ ผู้วิจัยจะใช้ วิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.3.1 ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลทางเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุโดยตรง ทั้งที่เป็นงานหนังสือและงานบรรยายปาฐกถาต่าง ๆ เพื่อให้เราได้เข้าใจแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุที่ถูกต้องตรงตามความจริงมากที่สุด และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ผลงานวิชาการของนักวิชาการหรือนักวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาวิจัยแนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุ เนื่องจากผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุได้รับการยอมรับและกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง จึงมีผู้สนใจศึกษา ค้นคว้าวิจัย และนำไปตั้งเป็นประเด็นปัญหาหัวข้อการบรรยาย การอภิปราย ตลอดจนถึงการสัมมนาอยู่เนื่อง ๆ ตามสถานที่และโอกาสต่าง ๆ ในวงวิชาการทางศาสนา ปรัชญา การศึกษา

เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้เราได้มองเห็นแง่มุมประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่อง สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

1.3.2 นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทุกประเภทที่ รวบรวมได้มาศึกษาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ตามขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อให้ผลการ ศึกษาวิจัยปรากฏออกมาอย่างถูกต้องเที่ยงตรง และเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ทุก ประการ

1.3.3 สรุปผลและนำเสนอการวิจัย

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสันติภาพของท่าน พุทธทาสภิกขุแล้ว ยังมีเอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีก 2 กลุ่มด้วยกัน ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเรื่องสันติภาพที่สัมพันธ์กับแนวคิดหรือหลัก ธรรมทางศาสนา แม้งานวิจัยกลุ่มนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาสภิกขุโดยตรง แต่งานวิจัยกลุ่ม นี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสันติภาพที่ผู้วิจัยกำลังดำเนินการวิจัยอยู่ ดังนั้น งานวิจัยกลุ่มนี้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพตามหลักธรรมคำสอนในทางศาสนา งานวิจัยกลุ่มที่ 1 นี้ ได้ แก่

งานวิจัยของจรรยาศักดิ์ ชูมมานนท์ เรื่อง “ศาสนากับสันติภาพ: การศึกษา เปรียบเทียบหลักคำสอนและวิธีการสร้างสันติภาพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา เถรวาท” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2541 ผลการวิจัยพบว่า ตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา มีคำสอนทั้ง ส่วนที่เป็นแก่นซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางและวิธีการปฏิบัติให้ถึงจุดหมายนั้น จรรยาศักดิ์ ชูมมานนท์ เชื่อว่า การจะบรรลุอุดมคตินั้นจำเป็นต้องอาศัยความตั้งใจพากเพียรพยายามปฏิบัติจริง ๆ และ มหาตมา คานธี ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การปฏิบัติทางศาสนาโดยเฉพาะตามหลักสัจยาเคราะห์ และอหิงสธรรมเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแสวงหาสันติภาพทั้งในระดับตนเอง สังคม และ ประเทศชาติ

นอกจากนี้จรรยาศักดิ์ ชูมมานนท์ ยังได้เสนอทัศนะส่วนตัวว่า การแสวงหาสันติภาพ จะต้องมีความเชื่อมั่นในวิธีการที่ทางศาสนากำหนดไว้โดยการทดลองปฏิบัติจริง และการมีแบบ

อย่างของผู้บรรลุผลคือ สันติภาพในระดับทางจิต ทางปัญญา และสังคมปรากฏให้เห็นได้ อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นแบบอย่างของการพัฒนาเยาวชนและการปกครองด้วยศาสนธรรม เช่น ในรูปแบบของธรรมรัฐหรือธรรมาธิปไตย เพื่อจุดหมายสูงสุดของศาสนาและสันติสุขในสังคม สำหรับอุปสรรคขัดขวางการบรรลุสันติภาพทางพระพุทธศาสนามี 6 ประการ คือ การไม่รู้ความจริง (อวิชชา) ความรู้เป็นมิชฌาทีปฏิฐิ มีกิเลสตัณหา อุปาทาน นิเวรณ และไม่เข้าใจอริยสัจ ส่วนอุปสรรคขัดขวางการบรรลุสันติภาพทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ อวิชชา เป็นต้น อุปสรรคข้างต้นทำให้มนุษย์ไม่มีความกล้าหาญที่จะแสวงหาความจริง และไม่รู้อย่างเป็นสัมมาทีปฏิฐิเพื่อบรรลุผลนิพพานซึ่งเป็นสันติภาพถาวรคือหลุดพ้นจากทุกข์

สำหรับงานวิจัยของพระมหาวรานนท์ จิตานนุโท เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างศีล 5 และสันติภาพในสังคม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2545 นั้น ผลวิจัยสรุปว่า หลักศีล 5 สัมพันธ์กับกระบวนการสร้างสันติภาพ โดยเป็นรากฐานจริยธรรมทางสังคมที่จะส่งผลให้สันติภาพเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ ประเด็นสำคัญหลักของศีล 5 สามารถให้ผลเป็นสันติภาพทั้งภายในและภายนอกแต่อย่างไรก็ตาม สันติภาพทั้งสองระดับจะอยู่คงทนได้เท่าที่สังคมยังให้ความสำคัญและรักษาด้วยความจริงใจเท่านั้น หากขาดสิ่งนี้ลงเมื่อใด สันติภาพก็จะสูญสลายลงเช่นกัน ฉะนั้น เพื่อสนับสนุนการสถาปนาสันติภาพขึ้นในสังคม ทั้งปัจเจกบุคคล สังคม และรัฐควรประสานสามัคคีกันดำเนินการให้ทุกคนได้ยึดศีล 5 เป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานให้จงได้

กลุ่มที่ 2 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด ทศณะ หรือปรัชญาของท่านพุทธทาสภิกขุที่มีต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา ความเชื่อทางศาสนา และการเมือง แม้ว่างานวิจัยกลุ่มนี้ไม่ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุโดยตรง แต่งานวิจัยกลุ่มนี้ทำให้เราได้เข้าใจแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุต่อเรื่องสันติภาพเพิ่มขึ้นได้ งานวิจัยกลุ่มที่ 2 นี้ ได้แก่

งานวิจัยของพระมหาสง่า สุภโร เรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ เพื่อพัฒนาสังคมไทย" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยวงศราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2536 ผลวิจัยสรุปว่า ตามคำสอนของพุทธทาสภิกขุ นั้น ระบบการศึกษาที่ถูกต้องสามารถทำให้นักศึกษามีความรู้ 3 ประเภทได้ คือ ความรู้ทางวิชาการ (พุทธศาสตร์) ความรู้ทางจริยธรรม (ธรรมศาสตร์) และความรู้ทางการอยู่ร่วมกัน (สังฆศาสตร์) ซึ่งปรัชญาของท่านพุทธทาสภิกขุพยายามประสานพุทธธรรมเข้าไปในการศึกษาไทย เพื่อทำให้นักศึกษามีความรู้และความประพฤติที่ถูกต้อง โดยพระสงฆ์มักมีบทบาทช่วยสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอยู่เสมอ การศึกษาของพระสงฆ์จึง

จำเป็นต้องเดินตามแนวปรัชญาของท่านพุทธทาสภิกขุ และจำเป็นต้องได้รับความสนับสนุนจากรัฐเพิ่มขึ้น เพราะพระสงฆ์ผู้มีวินัยอันเคร่งครัดและมีความรู้ทางวิชาการเป็นอย่างดีย่อมเป็นแบบอย่างอันดีต่อสังคมและมีคุณสมบัติเหมาะสมพอที่จะสอนผู้อื่นได้

ส่วนงานวิจัยของพระมหาบุญธรรมเซน สนิทปัญญา โอบ เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์หมโนทัศน์ เรื่องพระเจ้าในทรรศนะของท่านพุทธทาส" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2544 สรุปผลการวิจัยว่า การตีความหลักธรรมต่าง ๆ และการตีความเรื่องพระเจ้าของท่านพุทธทาสภิกขุในลักษณะของภาษาคนภาษารธรรมนั้นมีประโยชน์ต่อประชาชนในปัจจุบันมาก เพราะจะทำให้ผู้คนที่นับถือศาสนาต่างกันหันหน้าเข้าหากันด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในที่สุด

สำหรับงานวิจัยของศิริพงษ์ ทองมีมา เรื่อง "แนวคิดเรื่อง 'พระเจ้า' ของพุทธทาสภิกขุ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบทัศนะของนักวิชาการชาวพุทธและชาวคริสต์ไทยและพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชนไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2544 สรุปว่า ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงปณิธาน 3 ประการ คือ 1) การทำให้ศาสนิกชนเข้าถึงหัวใจแห่งคำสอนของศาสนาตน 2) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และ 3) การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม ซึ่งศิริพงษ์ ทองมีมา พบว่าในปณิธานประการที่สองคือความมุ่งหมายหลักของท่านพุทธทาสภิกขุ นอกจากนี้ความหมายของ "พระเจ้า" ตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุนั้น หมายถึงคำว่า "ธรรม" ในพุทธศาสนา ซึ่งท่านได้อธิบายถึงบทบาทของพระเจ้าไว้ 3 สถานะ คือ พระเจ้าในฐานะผู้สร้าง พระเจ้าในฐานะผู้ควบคุม และพระเจ้าในฐานะของผู้ทำลาย ประการสำคัญก็คือความหมายของพระเจ้าตามที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้นิยามนั้น มิได้หมายถึงบุคคลที่มีตัวตน

หนังสือเรื่อง "ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ" ของศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน (ตำแหน่งทางวิชาการในปัจจุบัน) ได้กล่าวสรุปแนวคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุไว้ว่า

ข้าพเจ้าได้ชี้ให้เห็นว่าระบบความคิดที่ท่านพุทธทาสวางยังบกพร่องและเป็นไปไม่ได้ในแง่ปฏิบัติ แต่ถ้าว่าโดยเจตนาธรรมณ์และแนวความคิดส่วนรวมของท่านแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่ามีคุณค่ามาก เป็นเรื่องที่นักการเมือง นักรัฐศาสตร์ นักปรัชญาการเมือง และคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองจะต้องนำมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เราอาจได้ระบบการเมืองที่มีศีลธรรมแทนที่ระบอบการเมืองที่ไม่คิดถึงศีลธรรมอย่างที่คุ้นเคยอยู่ก็ได้ เราตามความคิดทางการเมืองฝรั่งเสียจนสูญเสีย

ความเป็นตัวของตัวเองไปมาก เรา รู้จักและคิดแบบตะวันตกน้อยเกินไปจนเมื่อนึกถึงการเมือง เศรษฐกิจ ครั้งไรก็ต้องนึกเป็นแบบตะวันตกทุกครั้ง ท่านพุทธทาสได้จุดไฟแห่งความคิดเรื่องการเมืองแบบมีศีลธรรมขึ้น และแสงสว่างนี้อาจจะเป็นทางออกของมนุษยชาติหรือคำที่ท่านใช้คือเป็นการเมือง “อย่างที่โลกต้องการ”³⁴

แม้ว่าเอกสารและงานวิจัยทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสันติภาพและแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุโดยตรง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมในโลกปัจจุบัน จึงควรทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดของท่านให้กว้างขวางและหลากหลายแง่มุม เพื่อขยายความรู้ทางวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์และสังคมได้ต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้นำผลงานอันทรงคุณค่าของท่านพุทธทาสภิกขุมาศึกษาวิจัยในเรื่อง “สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ: ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกรปัจจุบัน” คาดว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

1.5.1 ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในการนิยามความหมาย การอธิบาย และการตีความเรื่อง “สันติภาพ” ตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุอย่างชัดเจนทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ

1.5.2 ทำให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของสันติภาพต่อการดำรงอยู่ของโลกและมนุษยชาติ

1.5.3 สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคมโลกเพื่อให้เกิดผลดีคือสันติภาพทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมในโลกปัจจุบันต่อไปได้

³⁴รองศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 154.

1.5.4 สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานต่อการศึกษาและการวิจัยในลักษณะเดียวกัน หรือนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่องสันติภาพของนักคิดนักปราชญ์ท่านอื่น ๆ เพื่อให้เกิด การอภิปรายทางวิชาการให้กว้างขวางต่อไป

เมื่อได้ทำความเข้าใจถึงความสำคัญของแนวคิดเรื่องสันติภาพ ได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้แล้ว ต่อไปจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสันติภาพกับวิกฤตการณ์ในบทที่ 2 สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุในบทที่ 3 จากนั้นจะเป็นการนำแนวคิดของท่าน พุทธทาสภิกขุมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยในโลกปัจจุบันในบทที่ 4 และจะเป็นการสรุปพร้อมทั้งข้อ เสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป